

Remedies for Early Performance of Electronic Service Contracts in Iranian Law and International Trade

Saeid Vahidnejad *

M.A. in Private Law, Member of Fars Bar
Association, Shiraz, Iran.

Abstract

In the modern landscape of digital commerce, electronic service contracts, due to their unique nature, encounter complex legal challenges. One such issue is the early performance of contractual obligations, which may result in a breach of contractual terms or disruption of contractual balance. This article examines the remedies arising from early performance in electronic service contracts, with a focus on Iranian law and international instruments such as the UNIDROIT Principles and the United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG). Although Iranian law lacks explicit provisions on this matter, general legal principles—such as *pacta sunt servanda*, the prohibition of harm (*la zarar*), and party autonomy—provide possible solutions for addressing the liability of the obligor performing prematurely. In international law, the principle of performance at the agreed time governs; thus, early performance may be regarded as a breach, entailing remedies such as contract termination, damages, or rejection of the goods/services. Ultimately, the paper argues that the acceptance or rejection of early performance should be assessed in light of the type of contract, the parties' intentions, and its practical consequences, and it proposes clearer regulation of this issue within the Iranian legal system.

Keywords: early performance, electronic services, remedies, Iranian law, UNIDROIT principles, commercial contracts

Received: 03/April/2025

Accepted: 04/September/2025

eISSN: 2783-4204

ISSN: 2783-3631

ضمانت اجرای اجرای پیش از موعد قراردادهای خدمات الکترونیکی در حقوق ایران و تجارت بین‌الملل

سعيد وحيدنژاد* | کارشناس ارشد حقوق خصوصی. عضو کانون وکلای دادگستری فارس، شیراز، ایران.

چکیده

در فضای نوین تجارت دیجیتال، قراردادهای خدمات الکترونیکی به سبب ماهیت خاص خود، با مسائل پیچیده‌ای مواجه‌اند. یکی از این مسائل، اجرای پیش از موعد تعهدات قراردادی است که می‌تواند به نقض مفاد قرارداد یا اخلاف در تعادل قراردادی بینجامد. در این مقاله، با تکیه بر تحلیل حقوق ایران و اسناد بین‌المللی از جمله اصول UNIDROIT و کنوانسیون بیع بین‌المللی (CISG)، به بررسی ضمانت اجرای ناشی از اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیکی پرداخته می‌شود. در حقوق ایران، هرچند نص صریحی در این باره وجود ندارد؛ اما با استناد به اصول کلی از جمله وفای به عهد، لاضرر و حاکمیت اراده، می‌توان راه‌حلی برای مسئولیت متعهد پیش‌از‌موعد ارائه کرد. در حقوق بین‌الملل، اصل انجام تعهد در موعد مقرر حاکم است و اجرای پیش از موعد می‌تواند تخلف تلقی شده و ضمانت اجرای چنین فسخ قرارداد، مطالبه خسارت یا رد کالا/خدمت را در پی داشته باشد. در نهایت، مقاله بر این باور است که پذیرش یا رد اجرای پیش از موعد باید با توجه به نوع قرارداد، قصد طرفین و آثار عملی آن مورد ارزیابی قرار گیرد و پیشنهادهایی برای تبیین دقیق‌تر این وضعیت در نظام حقوقی ایران ارائه می‌شود.

کلیدواژه‌ها: اجرای پیش از موعد، خدمات الکترونیکی، ضمانت اجرا، حقوق ایران، اصول UNIDROIT، قراردادهای تجاری

مقدمه

با گسترش روزافزون فناوری اطلاعات و گام نهادن به سوی اقتصاد دیجیتال، قراردادهای خدمات الکترونیکی به یکی از ارکان مهم تجارت داخلی و بین‌المللی بدل شده‌اند. این قراردادها که عمدتاً مبتنی بر ارائه خدمات غیر فیزیکی، بر بسترهای الکترونیکی هستند، ویژگی‌های خاصی دارند که آن‌ها را از قراردادهای سنتی متمایز می‌سازد. یکی از چالش‌های حقوقی مهم در این زمینه، وضعیت «اجرای پیش از موعد» تعهدات قراردادی در این نوع قراردادهاست. اجرای پیش از موعد، حالتی است که در آن یکی از طرفین، قبل از فرارسیدن زمان مقرر، اقدام به انجام تعهد قراردادی می‌نماید. هرچند این اقدام ممکن است در نگاه نخست نوعی حسن نیت تلقی شود؛ اما در عمل می‌تواند باعث اختلال در نظم قراردادی، نقض هدف مشترک طرفین یا حتی افزایش هزینه‌ها و ریسک‌های فنی و حقوقی شود. این مسئله در قراردادهای خدمات الکترونیکی که اغلب با فناوری، زمان‌بندی دقیق، وابستگی متقابل عملیات و الزامات پلتفرمی گره خورده‌اند، از حساسیت و اهمیت بیشتری برخوردار است. در حقوق ایران، مقرره خاصی در زمینه ضمانت اجرای ناشی از اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیکی پیش‌بینی نشده است و سکوت قانون‌گذار، تحلیل این پدیده را به اصول کلی و برداشت‌های فقهی و تفسیری واگذار کرده است. در مقابل، اسناد بین‌المللی نظیر اصول UNIDROIT و کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (CISG)، هرچند عمدتاً در زمینه بیع تدوین شده‌اند؛ اما چارچوب‌های مفهومی و تحلیلی قابل توجهی برای تبیین مسئولیت ناشی از این نوع اجرا ارائه می‌دهند. مقاله حاضر با هدف پاسخ به این پرسش اصلی نگاشته شده است که: ضمانت اجرای حقوقی اجرای پیش از موعد تعهدات در قراردادهای خدمات الکترونیکی در نظام حقوقی ایران و اسناد بین‌المللی چیست و چه راهکارهایی برای تقنین و تبیین دقیق‌تر آن در حقوق ایران وجود دارد؟ برای پاسخ به این پرسش، از روش تحلیلی - تطبیقی بهره گرفته شده و ضمن واکاوی مفاهیم و مبانی، تلاش خواهد شد تا با استناد به اسناد معتبر بین‌المللی و اصول عمومی حقوق قراردادهای، پیشنهادی برای اصلاح یا توسعه نظام حقوقی ایران در این زمینه ارائه گردد.

۱- مبانی نظری و مفهوم‌شناسی اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیکی

بررسی دقیق ضمانت اجرای مرتبط با اجرای پیش از موعد تعهدات قراردادی، مستلزم تبیین روشن مفاهیم بنیادینی چون «اجرای پیش از موعد» و «قراردادهای خدمات الکترونیکی» است. این مفاهیم نه تنها از منظر لغوی و فنی، بلکه از دیدگاه حقوق قراردادهای نیز دارای بار معنایی خاصی هستند و فهم نادرست یا سطحی از آن‌ها می‌تواند مسیر تحلیل حقوقی را به انحراف بکشانند. اجرای پیش از موعد، در چارچوب حقوق قراردادهای، پدیده‌ای است که در آن متعهد بدون رعایت زمان‌بندی مقرر در قرارداد، به انجام زودتر از موعد تعهدات خود مبادرت می‌ورزد. هرچند این رفتار ممکن است در نگاه نخست نشان‌دهنده حسن نیت یا کارآمدی تلقی شود؛ اما در عمل می‌تواند نظم قراردادی، منافع طرف مقابل یا توازن تعهدات را مختل کند. این امر در قراردادهای خدمات الکترونیکی که با ویژگی‌هایی چون بی‌واسطگی، وابستگی به زیرساخت‌های فنی و اجرای مرحله‌به‌مرحله شناخته می‌شوند، حساسیت بیشتری دارد و گاه آثار حقوقی متفاوت‌تری نسبت به قراردادهای سنتی به دنبال دارد. از این رو، در این بخش ابتدا به تحلیل مفهومی «اجرای پیش از موعد» در نظام حقوقی پرداخته می‌شود، سپس ویژگی‌های خاص قراردادهای خدمات الکترونیکی مورد بررسی قرار می‌گیرد و در نهایت ارتباط این پدیده با اصول بنیادین قراردادهای و اختلالات احتمالی ناشی از آن تحلیل خواهد شد. این مباحث بستر لازم برای تحلیل ضمانت اجرای بعد را فراهم می‌سازد.

۱-۱- بررسی مفهومی اجرای پیش از موعد قرارداد و اصطلاحات مرتبط

در تحلیل موضوع «اجرای پیش از موعد قرارداد»، درک دقیق مفاهیم کلیدی همچون «اجرا»، «ایفاء» و «تعهد» ضروری است. این مفاهیم با وجود شباهت‌های معنایی، در نظام‌های حقوقی و ادبیات حقوقی کاربردها و بار معنایی متفاوتی دارند.

۱-۱-۱- مفهوم «اجرا»

واژه «اجرا» در لغت به معنای روان کردن یا جاری ساختن است؛ اما در حقوق قراردادهای، به انجام تعهداتی اشاره دارد که طرفین در قالب قرارداد پذیرفته‌اند. یکی از اساتید حقوق مدنی «اجرای قرارداد» را انجام هر نوع تعهد الزام‌آوری می‌داند که در نتیجه توافق قراردادی ایجاد شده است. بر اساس ماده ۳۶۷ قانون مدنی، «تسلیم» به عنوان یکی از اشکال ایفای تعهد، انتقال مال موضوع قرارداد است و طبق ماده ۵۶۱، انجام کار معوض از مصادیق اجرای تعهد تلقی می‌شود. تخلف از اجرا نیز شامل مصادیقی مانند عدم اجرا، اجرای ناقص یا تأخیر در اجراست که می‌تواند آثار حقوقی متعددی به دنبال داشته باشد (کاتوزیان، ۱۳۸۶، ص ۱۴۵). نکته مهم در این تعریف، «عمل کردن به تعهد» است که اساس مفهوم اجرای قرارداد را شکل می‌دهد. در حالت «اجرای پیش از موعد»، متعهد پیش از زمان مقرر در قرارداد، تعهد خویش را ایفاء می‌کند. این عمل، اگرچه از منظر عرفی ممکن است مطلوب به نظر برسد، ولی از حیث حقوقی می‌تواند چالش‌هایی ایجاد کند، به ویژه اگر زمان اجرا جزئی از مفاد اساسی قرارداد باشد یا اجرای زودتر با برنامه طرف مقابل در تعارض باشد.

۱-۲- تفاوت «اجرا» و «ایفاء»

در ادبیات حقوقی ایران، واژه «ایفاء» معادل نزدیکی برای «اجرا» محسوب می‌شود؛ اما تفاوت‌هایی میان آن دو مشاهده می‌شود. «ایفاء» در لغت به معنای وفای به عهد و انجام تعهد است و بیشتر در حوزه فقهی و اسلامی کاربرد دارد. آیه شریفه «وفوا بالعقود» (مانده، ۱) یکی از منابع شرعی ایفای تعهد است. در حقوق ایران، ایفاء تعهد یکی از اسباب سقوط تعهدات دانسته شده است (ماده ۲۶۴ ق.م). همچنین، ماده ۲۶۵ به وفای دین بدون الزام اشاره دارد که مفاهیمی مرتبط با ایفای تعهد است. برخی صاحب‌نظران معتقدند که استفاده از واژه «وفای به عهد» زائد است و همان واژه «وفاء» یا «ایفاء» به تنهایی، مفهوم اجرای قرارداد را در بر دارد (حسنی‌پور، ۱۳۹۶، ص ۱۰۴). در نظام حقوقی انگلستان نیز، اجرای موفقیت‌آمیز قرارداد به معنای رهایی از تعهدات گذشته و آینده ناشی از قرارداد تلقی می‌شود که با دیدگاه ماده ۲۶۴ قانون مدنی ایران هم‌راستا است.

۱-۳- مفهوم و اوصاف «تعهد»

تعهد در لغت به معنای برعهده گرفتن مسئولیت یا انجام کاری برای دیگری است. در اصطلاح حقوقی، تعهد رابطه‌ای حقوقی است که یک شخص (متعهد) را به انجام یا ترک عملی در برابر دیگری (متعهدله) ملتزم می‌سازد. این مفهوم در ماده ۲۱۹ قانون مدنی مورد تأکید قرار گرفته و بیان می‌شود که: «عقد، لازم‌الوفاء هستند؛ مگر اینکه اقاله یا فسخ شوند». تعهد ممکن است ناشی از اصل عقد یا شرط ضمن آن باشد. اگر اجرای تعهد اصلی ناممکن گردد، عقد منفسخ خواهد شد؛ اما اگر تعهد ناظر به شرطی فرعی باشد، قرارداد صرفاً قابل فسخ است (شهیدی، ۱۳۸۵، ص ۱۶۸). برخی حقوقدانان تعهد را فاقد عنصر اراده در مرحله اجرا می‌دانند؛ به زعم آنان، اراده در زمان انعقاد عقد محقق می‌شود و از آن پس، متعهد مکلف به ایفاء تعهدات خود است، حتی اگر تمایلی به آن نداشته باشد (قاسم‌زاده، ۱۳۸۵، ص

۱۷۷). از منظر دیگری، تعهدات در قراردادها می‌توانند متقابل، وابسته به همکاری دو طرف، یا مستقل باشند. به‌ویژه در قراردادهای خدمات الکترونیکی یا پیمانکاری، ایفای تعهدات اغلب مستلزم همکاری متقابل است. برای نمونه، تحویل نقشه‌های فنی از سوی کارفرما شرط لازم برای آغاز عملیات اجرایی توسط پیمانکار است (شعاریان، ۱۳۹۰، ص ۱۱۰). در چنین شرایطی، عدم همکاری یکی از طرفین می‌تواند اجرای تعهدات را با اختلال مواجه سازد و حتی به اجرای پیش از موعد یا تأخیر غیرموجه بینجامد.

در مجموع، اجرای تعهد، خواه به‌صورت عادی و در زمان مقرر و خواه به‌صورت پیش از موعد، باید در چهارچوب اصول قراردادی، اراده طرفین، قوانین داخلی (مانند قانون مدنی، قانون تجارت الکترونیکی و قانون حمایت از مصرف‌کنندگان) و نیز قواعد فقهی تحلیل شود. در تحلیل موارد اجرای پیش از موعد، لازم است مفهوم اجرای تعهد، لزوم همکاری متقابل، نقش عرف و قانون و نیز ضمانت اجراهای ناشی از تخلف بررسی گردد.

۱-۲- ویژگی‌های قراردادهای خدمات الکترونیکی

قراردادهای خدمات الکترونیکی از نظر مفهومی، ماهیتی خاص و متفاوت با سایر انواع قراردادها دارند. این نوع قراردادها به خدماتی اطلاق می‌شود که تنها از طریق بستر اینترنت و به‌صورت برخط قابل ارائه هستند، مانند خدمات تأمین اینترنت، میزبانی وب، پلتفرم‌های ابری و انتقال داده‌ها. این خدمات پیش از ظهور اینترنت جهانی، مصداق عملی نداشتند و به همین دلیل ساختار حقوقی آن‌ها نیز نوظهور و در حال تحول است (اسکینی و مهربخش، ۱۳۹۴، صص ۳۸۴-۳۸۳).

نخستین ویژگی این قراردادها، ناملموس بودن موضوع تعهد است. برخلاف قراردادهای سنتی که موضوع آن‌ها معمولاً اموال مادی و عینی است، در خدمات الکترونیکی، تعهدات عمدتاً ناظر به ارائه منافع غیرملموس مانند دسترسی به سرورها، فضای ذخیره‌سازی، یا پردازش داده‌هاست. این خدمات اگرچه با استفاده از ابزارهای ملموس مانند رایانه‌ها و سرورها ارائه می‌شود؛ اما خود آن‌ها از حیث فیزیکی، قابلیت لمس و تملک عینی ندارند.

ویژگی دوم، وابستگی کامل به فناوری و زیرساخت‌های ارتباطی است. ارائه خدمات الکترونیکی بدون وجود بسترهای فناورانه مانند اینترنت، شبکه‌های ابری و پروتکل‌های امنیتی امکان‌پذیر نیست. این ویژگی باعث شده است که ماهیت این قراردادها بیش‌ازپیش به سمت پیچیدگی‌های فنی و تخصصی سوق یابد و نیاز به تنظیم دقیق مفاد قراردادی در حوزه‌هایی مانند کیفیت خدمات، امنیت داده‌ها، زمان‌بندی و پشتیبانی فنی افزایش یابد (خورسندیان و امیری، ۱۳۹۷، ص ۱۲۴).

سومین ویژگی، ماهیت ترکیبی یا مرکب این قراردادها است. بسیاری از خدمات الکترونیکی، ترکیبی از چند نوع قرارداد سنتی هستند. برای مثال، ارائه یک سرویس میزبانی وب ممکن است مشتمل بر اجاره فضای سرور (قرارداد اجاره اشیاء)، تعهد به انجام امور فنی مانند نگهداری و به‌روزرسانی (قرارداد اجاره عمل) و نیز فروش نرم‌افزارها و برنامه‌های کاربردی (قرارداد بیع) باشد. این ماهیت مرکب، سبب شده است که تحلیل حقوقی این قراردادها نیازمند توجه به اصول حاکم بر چند نوع قرارداد به‌صورت هم‌زمان باشد (جعفری لنگرودی، ۱۳۹۱؛ اسکینی و مهربخش، ۱۳۹۴، ص ۳۸۷).

چهارمین ویژگی مهم، پویایی و تحول‌پذیری سریع آن‌هاست. قراردادهای خدمات الکترونیکی متأثر از فناوری‌های نوین و مدل‌های جدید تجاری، به‌سرعت در حال تغییر هستند و این مسئله باعث می‌شود که الگوهای قراردادی سنتی پاسخ‌گوی تمام نیازهای این حوزه نباشد. از سوی دیگر، ارائه خدمات در این بسترها غالباً بدون تماس

فیزیکی و در قالب کلیک، ثبت نام یا تأیید دیجیتال صورت می گیرد که برخی از اصول سنتی مانند لزوم رضایت آگاهانه یا امکان فسخ، نیازمند تفسیر جدیدی هستند (Nicolades, 1989).

پنجمین ویژگی، ابهام در تعیین نوع تعهد قراردادی است. در برخی موارد، مشخص نیست که تعهد ارائه دهنده خدمت، تعهد به وسیله است یا تعهد به نتیجه. برای مثال، در خدمات انتقال پیام یا ذخیره سازی ابری، اگر داده ها با تأخیر یا اختلال منتقل شوند، آیا می توان ارائه دهنده را به دلیل عدم تحقق نتیجه مسئول دانست یا صرف تلاش فنی او کافی است؟ این ابهام در تعیین نوع تعهد، بر مسئولیت قراردادی طرفین اثرگذار است و باید در مفاد قرارداد صریحاً مورد تصریح قرار گیرد (ابهری و میری، ۱۳۹۱، ص ۲۸).

درنهایت، ویژگی دیگر این نوع قراردادها، لزوم انطباق با مقررات خاص تجارت الکترونیکی است. در حقوق ایران، مطابق قانون تجارت الکترونیکی، خدمات الکترونیکی مشمول قواعد ویژه ای هستند که آن ها را از خدمات سنتی متمایز می کند. از جمله این موارد می توان به احراز هویت دیجیتال، صحت داده پیام ها، زمان ارسال و دریافت و الزامات مرتبط با امنیت سایبری اشاره کرد. این تفاوت ها سبب می شود که در تحلیل ماهیت و آثار حقوقی قراردادهای خدمات الکترونیکی، توجه خاصی به مفاد قانون تجارت الکترونیکی و آیین نامه های اجرایی آن ضروری باشد (خوهرسندیان، ۱۳۸۳، ص ۱۳۲). به طور کلی، ویژگی های مذکور موجب شده اند تا قراردادهای خدمات الکترونیکی در زمره قراردادهای پیچیده و چندلایه حقوقی قرار گیرند که برای تبیین ماهیت و آثار آن ها، باید به اصول قراردادهای کلاسیک، تحولات فناوری و الزامات حقوق دیجیتال به صورت هم زمان توجه نمود (فیضی چکاب و عاکفی قاضیانی، ۱۴۰۱، ص ۲۲۴).

۱-۳- ارتباط میان اجرای پیش از موعد و اخلال در تعادل قراردادی

یکی از مسائل مهم در تحلیل ضمانت اجرای اجرای پیش از موعد، بررسی تأثیر آن بر تعادل قراردادی است. اجرای پیش از موعد ممکن است در نگاه اول یک اقدام مفید و تسریع کننده در روند اجرای قرارداد تلقی شود؛ اما درواقع می تواند موجب اخلال در نظم قراردادی و برهم زدن تعادل منصفانه میان حقوق و تعهدات طرفین شود. این موضوع در قراردادهای خدماتی، به ویژه در بستر الکترونیکی که زمان، ترتیب اجرا و هماهنگی میان نرم افزار و سخت افزار از اهمیت ویژه ای برخوردارند، نمود بیشتری پیدا می کند. اجرای پیش از موعد درواقع می تواند حقوق طرف مقابل را برای استفاده مؤثر از مهلت قرارداد، آماده سازی زیرساخت ها، یا حتی ارزیابی شرایط اقتصادی و فنی قرارداد مخدوش نماید. برای مثال، اگر در یک قرارداد ارائه خدمات ابری، ارائه دهنده بدون هماهنگی با مشتری، دسترسی به پلتفرم را زودتر از تاریخ مقرر فراهم کند، ممکن است مصرف کننده نه تنها از این خدمت بهره ای نبرد، بلکه با هزینه های اضافی یا اختلال در برنامه های خود مواجه شود. این امر باعث به هم خوردن تعادل اقتصادی قرارداد شده و ممکن است نقض تعهد به حسن نیت محسوب شود (Schwenzer, 2016, p. 419). در ادبیات حقوقی نیز، یکی از ارکان مهم در تفسیر و اجرای قراردادها، اصل تعادل و تناسب در تعهدات طرفین است که در قالب نظریه هایی چون نظریه عدم توازن در اجرای قرارداد یا اصل حسن نیت در اجرای قراردادها قابل تحلیل است. بر اساس این دیدگاه، اقدام یک جانبه یکی از طرفین برای اجرای زودتر از موعد تعهد، ممکن است به منزله تحمیل یک طرفه شرایط جدید یا بهره کشی از موقعیت نابرابر طرف مقابل تفسیر شود (Zweigert & Kötz, 1998, p. 371). در حقوق ایران نیز، هرچند مقرر صریحی در این زمینه وجود ندارد؛ اما با توجه به قواعد لزوم رعایت حسن نیت در اجرای تعهدات (ماده ۲۲۱ ق.م) و نیز امکان مطالبه خسارت ناشی از اقدامات غیر منطبق با قرارداد (ماده ۲۲۶ و ۲۲۷ ق.م)، می توان گفت که اگر اجرای پیش از موعد منجر به برهم خوردن توازن تعهدات شود، ممکن است موجبات مسئولیت قراردادی را فراهم آورد (کاتوزیان،

۱۳۹۲، ص ۲۴۰)؛ بنابراین، اجرای پیش از موعد، برخلاف ظاهر، می‌تواند پیامدهایی جدی بر نظم قراردادی، حقوق طرف مقابل و توازن اقتصادی قرارداد داشته باشد. به‌ویژه در قراردادهای خدمات الکترونیکی که سرعت، هماهنگی و ترتیب اجرای تعهدات نقشی کلیدی دارند، این اخلاف می‌تواند به کاهش کارایی قرارداد و افزایش اختلافات بینجامد.

۱-۴- ضمانت اجرا در حقوق قراردادها

ضمانت اجرا در حقوق قراردادها به مجموعه تدابیری اطلاق می‌شود که در صورت نقض تعهدات قراردادی، به‌منظور جبران زیان، الزام به اجرا یا انحلال قرارداد به کار گرفته می‌شوند. این مفهوم نه تنها نقش عملی در تضمین اجرای تعهدات دارد بلکه بازتاب‌دهنده دیدگاه نظام‌های حقوقی نسبت به اصل حاکمیت اراده، تعادل قراردادی و عدالت است (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ص ۱۲۴). در حقوق ایران، ضمانت اجرای ناشی از نقض قرارداد در قالب الزام به انجام تعهد (مواد ۲۲۰، ۲۲۱ و ۲۲۲ ق.م)، فسخ قرارداد (مواد ۲۳۷ و ۲۳۸ ق.م) و مطالبه خسارت (مواد ۲۲۱ و ۲۲۶ ق.م) قابل مشاهده است (صفایی، ۱۴۰۱، ص ۱۹۷). در اسناد بین‌المللی نظیر کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (CISG)، ضمانت اجراها در قالب‌هایی همچون الزام به اجرا، مطالبه خسارت، فسخ قرارداد و تعلیق اجرا تنظیم شده‌اند (CISG, 1980, Arts. 45-52). در ادبیات حقوق تطبیقی، ضمانت اجراها به سه دسته اصلی تقسیم می‌شوند: الزام‌آور (مانند الزام به ایفاء تعهد)، انحلالی (نظیر حق فسخ یا تعلیق قرارداد) و جبرانی (مانند مطالبه خسارت) (Farnsworth, 2004, p. 765). اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی UNIDROIT نیز با تأکید بر انعطاف‌پذیری، میان شدت نقض و شدت ضمانت اجرا تناسب برقرار می‌سازد (UNIDROIT Principles, 2016, Arts. 7.1.1-7.3.7). ضمانت اجراها صرفاً واکنش به نقض نیستند، بلکه در مواردی چون اجرای پیش از موعد که موجب اخلاف در نظم قراردادی یا تحمیل ریسک ناعادلانه به طرف مقابل می‌شود، می‌توانند ابزاری برای اعاده تعادل قراردادی تلقی شوند. در این موارد، تفسیر قواعد سنتی حقوق ایران با رویکردی منعطف و مبتنی بر انصاف، امکان انطباق با واقعیت‌های تجاری نوین را فراهم می‌سازد (کاتوزیان، ۱۳۹۳، ص ۲۱۴).

۲- تحلیل تطبیقی ضمانت اجرای اجرای پیش از موعد در حقوق ایران و اسناد بین‌المللی

با گسترش تجارت الکترونیکی و استفاده فزاینده از قراردادهای خدمات دیجیتال، چالش‌هایی نوین در عرصه اجرای تعهدات پدیدار شده است. یکی از این چالش‌ها، وضعیت اجرای تعهد پیش از زمان مقرر در قرارداد و آثار آن بر حقوق و تعهدات طرفین است. در نظام‌های حقوقی مختلف، ازجمله حقوق ایران و حقوق تجارت بین‌الملل، پرسش‌هایی درباره مشروعیت چنین اجرایی، میزان پذیرش آن از سوی طرف مقابل و ضمانت اجرای مرتبط در صورت بروز خسارت مطرح است. تحلیل تطبیقی این وضعیت، ضمن بررسی چارچوب نظری حقوق ایران، به بررسی قواعد حاکم بر قراردادهای بین‌المللی و مستندات اسنادی مانند کنوانسیون‌ها و اصول حقوق قراردادها می‌پردازد تا پاسخ‌های منسجم‌تری برای چالش‌های معاصر در این حوزه ارائه دهد.

۲-۱- موقعیت اجرای پیش از موعد در نظام حقوقی ایران

در نظام حقوقی ایران، موضوع «اجرای پیش از موعد» (اجرای تعهد پیش از فرا رسیدن زمان مقرر در قرارداد) به‌صراحت در متون قانونی مورد توجه قرار نگرفته است، بااین حال می‌توان از قواعد عمومی قراردادها، اصول فقهی و برخی قوانین خاص، موقعیت این پدیده را تحلیل کرد. مطابق اصل آزادی قراردادی، طرفین می‌توانند در تعیین زمان اجرا توافق کنند (ماده ۱۰ قانون مدنی). اگر یکی از طرفین پیش از موعد مقرر اقدام به ایفاء تعهد نماید، در صورتی که

طرف مقابل به اجرای زودهنگام رضایت دهد، این اجرا دارای آثار قانونی خواهد بود و تعهد ساقط می‌شود؛ اما در صورت عدم رضایت، اجرای پیش از موعد ممکن است فاقد اثر الزام‌آور باشد (شهیدی، ۱۳۸۶، ص ۲۳۴). در برخی قراردادهای معوض، اجرای پیش از موعد می‌تواند موجب برهم خوردن توازن اقتصادی قرارداد شود؛ چراکه طرف دیگر ممکن است منافع اقتصادی یا تجاری خود را وابسته به اجرای در موعد دانسته باشد. این موضوع در حقوق ایران مورد توجه خاص قرار نگرفته؛ اما با تفسیر از مواد ۲۲۱ و ۲۲۷ قانون مدنی (در باب خسارات ناشی از عدم اجرای تعهدات) می‌توان نتیجه گرفت که اگر اجرای پیش از موعد موجب ورود زیان به متعهدله گردد، وی حق مطالبه خسارت خواهد داشت، البته به شرط اثبات رابطه سببیت و تقصیر. همچنین، در قراردادهای خدمات الکترونیکی که اغلب مبتنی بر فناوری‌های نوین و ترتیبات خاص زمان‌بندی شده هستند، اجرای پیش از موعد ممکن است با اختلال در سیستم‌های نرم‌افزاری یا نقض تعهدات مربوط به امنیت داده‌ها همراه شود. در این موارد، طبق ماده ۳ قانون تجارت الکترونیکی ایران (۱۳۸۲)، صحت و اعتبار داده‌پیام تابع توافق طرفین است؛ لذا اگر اجرای پیش از موعد برخلاف توافق صریح یا ضمنی باشد، ممکن است به عنوان نقض قرارداد تفسیر گردد. در فقه امامیه نیز بر پابندی به مفاد قرارداد و لزوم وفای به عهد تأکید شده است («أَوْفُوا بِالْعُقُود» - سوره مائده، آیه ۱). هرگونه انحراف از مفاد قرارداد، ولو به شکل اجرای زودتر از موعد، در صورت ورود ضرر یا برهم خوردن توافق، ممکن است مستلزم ضمان باشد. در مجموع، اگرچه اجرای پیش از موعد در حقوق ایران صراحتاً ممنوع نشده است؛ اما قابلیت اعمال ضمانت اجرا در صورت ورود زیان، عدم رضایت طرف مقابل یا اخلال در اجرای قرارداد را دارد. این تحلیل زمینه‌ساز بررسی ضمانت اجرای اجرای مشخص در بخش بعدی خواهد بود.

۲-۲-۲- ضمانت اجرای ناظر بر اجرای پیش از موعد در حقوق ایران

در حقوق ایران، اصول کلی ناظر بر اجرای قراردادها برگرفته از قواعد فقهی، قانون مدنی و رویه قضایی است. باین حال، موضوع «اجرای پیش از موعد» به طور خاص در متون قانونی تصریح نشده و این امر سبب شده است تا تحلیل ضمانت اجرای مترتب بر آن نیازمند استنباط از قواعد عام قراردادی، به‌ویژه در زمینه لزوم، ایفای تعهد و مسئولیت مدنی باشد. این بخش تلاش دارد به بررسی وضعیت حقوقی این پدیده در نظام حقوقی ایران پرداخته و ضمانت اجرای ممکن در صورت اجرای پیش‌رس تعهدات را تحلیل کند.

۲-۲-۲-۱- جایگاه اصل لزوم قرارداد و لزوم رعایت موعد در ایفای تعهد

مطابق ماده ۲۱۹ قانون مدنی، «عقودی که بر طبق قانون واقع شده باشد بین متعاملین و قائم مقام آنان لازم‌الاتباع است؛ مگر اینکه به رضای طرفین اقاله یا به علتی قانونی فسخ شود». این قاعده، اصل لزوم را به عنوان پایه اساسی اجرای تعهدات قراردادی تثبیت می‌کند (کاتوزیان، ۱۳۹۹، ص ۱۷۸). از سوی دیگر، در مواد ۲۲۶ و ۲۲۷ قانون مدنی به اهمیت رعایت شرایط زمانی اجرای تعهد اشاره شده است. بر این اساس، اجرای تعهد خارج از موعد مقرر، ولو به نفع متعهدله باشد، اگر بدون رضایت وی باشد، می‌تواند نقض قرارداد محسوب شود.

۲-۲-۲-۲- مسئولیت متعهد در قبال خسارات ناشی از اجرای زودهنگام

در فرضی که اجرای پیش از موعد منجر به ایراد خسارت به متعهدله شود، امکان توسل به قواعد عمومی مسئولیت مدنی (مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی) وجود دارد. مطابق این مواد، هر کس بدون مجوز قانونی به دیگری ضرر وارد کند، ضامن جبران آن است (شهیدی، ۱۴۰۰، ص ۶۲). در نتیجه، چنانچه متعهد بدون توافق یا ضرورت قانونی، تعهد

خود را زودتر ایفا کند و این امر موجب ورود خسارت شود، متعهدله می‌تواند با استناد به اصول مزبور، جبران زیان وارده را مطالبه کند.

۲-۲-۳- نقش عرف و رویه دادگاه‌ها در تبیین ضمانت اجرا

با توجه به سکوت قانون مدنی در خصوص اجرای پیش از موعد، نقش عرف قراردادی و رویه قضایی در این زمینه برجسته می‌شود. در مواردی که طرفین قرارداد در خصوص زمان اجرا توافق خاصی داشته‌اند و متعهد پیش از آن زمان اقدام به اجرا کند، برخی از دادگاه‌ها این اقدام را در تعارض با توافق قراردادی دانسته و آن را قابل اعتراض یا حتی موجب مسئولیت می‌دانند (دادنامه شماره ۹۸۰۹۹۷۲۳۷۱۰۰۲۹۹، شعبه ۳۸ دادگاه تجدیدنظر تهران).

۲-۲-۴- امکان رد اجرا توسط متعهدله

اگرچه قانون مدنی در خصوص رد ایفای تعهد پیش از موعد ساکت است؛ اما از اصول کلی قراردادها می‌توان چنین استنباط کرد که متعهدله حق دارد ایفای زود هنگام تعهد را نپذیرد؛ مگر آنکه دلیل موجهی بر پذیرش آن وجود داشته باشد یا در عرف خاص مورد توافق، چنین حقی برای متعهد شناخته شده باشد (انصاری، ۱۳۹۸، ص ۹۵).

۳- ضمانت اجرای اجرای پیش از موعد در اسناد بین‌المللی و حقوق تطبیقی

پدیده اجرای پیش از موعد، اگرچه ممکن است در نگاه اول به عنوان نقض تعهد تلقی نشود؛ اما در نظام‌های حقوقی مختلف و اسناد بین‌المللی، رویکردهای متفاوتی نسبت به آثار و ضمانت اجرای آن اتخاذ شده است. در این بخش، ابتدا به مهم‌ترین اسناد بین‌المللی در حوزه تجارت بین‌الملل پرداخته، سپس برخی نظام‌های حقوقی تطبیقی (مانند حقوق فرانسه، آلمان و انگلستان) بررسی می‌شود تا با مقایسه تطبیقی، زمینه برای تحلیل تطبیقی بخش چهارم فراهم گردد.

۱-۳- کنوانسیون بیع بین‌المللی کالا (CISG)

در کنوانسیون ۱۹۸۰ وین (CISG)، موضوع اجرای پیش از موعد به صورت مشخص مطرح نشده؛ اما قواعد ناظر بر زمان اجرای تعهدات و تعویق یا تسریع در اجرا به صورت ضمنی بیان شده است. ماده ۳۳ این کنوانسیون مقرر می‌دارد که فروشنده باید کالا را در زمانی که قرارداد مقرر داشته، یا در صورت فقدان چنین زمانی، ظرف مدت معقولی پس از انعقاد قرارداد، تسلیم کند. اگر فروشنده زودتر از موعد اقدام به تسلیم کالا کند، خریدار می‌تواند آن را بپذیرد یا رد کند (ماده ۵۲ بند ۱ CISG). این اختیار برای خریدار نشان‌دهنده به رسمیت شناختن اهمیت زمان در ایفای تعهد است (Schlechtriem & Schwenzer, 2016, Art. 52).

۲-۳- اصول قراردادهای تجاری بین‌المللی (UNIDROIT)

اصول UNIDROIT 2016 در ماده ۶،۱،۵ مقرر می‌دارد که متعهد باید تعهد خود را در زمان مقرر ایفا کند؛ مگر اینکه عرف یا توافق طرفین خلاف آن را اجازه دهد. در ماده ۶،۱،۴ نیز بیان شده که اگر اجرای زود هنگام موجب ضرر یا برهم خوردن تعادل قرارداد شود، متعهدله حق رد آن را دارد؛ بنابراین، این اصول به روشنی اجرای پیش‌رس را مشروط به رضایت طرف مقابل و رعایت تعادل قراردادی می‌دانند (Bonell, 2016, p. 282).

۳-۳- اصول حقوق قراردادهای اروپایی (PECL)

در اصول PECL، ماده ۷:۱۰۱ به موضوع زمان اجرای تعهدات پرداخته و تصریح دارد که متعهدله می تواند اجرای زودتر از موعد را رد کند، مگر آنکه با ماهیت قرارداد یا اوضاع و احوال خاص ناسازگار باشد. همچنین در بندهای بعدی، امکان جبران خسارت ناشی از اجرای زود هنگام در صورت ورود ضرر پیش بینی شده است (Lando & Beale, 2000, Art. 7:101).

۳-۴- حقوق تطبیقی

حقوق فرانسه: در حقوق فرانسه، با استناد به اصل اجرا باید مطابق قرارداد باشد (exécution conforme au contrat)، اجرای پیش رس بدون رضایت متعهدله مجاز نیست و می تواند با ضمانت اجرای رد اجرا یا حتی مسئولیت مدنی مواجه شود (Ghestin et al., 2018, p. 531).

حقوق آلمان: در نظام حقوقی آلمان (BGB)، هر چند اصل آزادی قرارداد به طرفین امکان توافق بر زمان اجرا را می دهد؛ اما در صورت عدم توافق، اجرای زود هنگام عموماً مجاز است؛ مگر آنکه موجب اخلاف در منافع متعهدله شود. در چنین حالتی، متعهد ممکن است ملزم به جبران خسارت شود (Zimmermann, 1996, p. 324).

حقوق انگلستان: نظام حقوقی انگلستان به ویژه در قراردادهای تجاری، اصل زمان را حیاتی می داند و اصطلاح "time is of the essence" تأکید بر این دارد که اجرای زود هنگام بدون توافق، می تواند نقض تعهد محسوب شود و متعهدله مجاز به رد آن است (Poole, 2016, p. 214).

۴- تحلیل تطبیقی ضمانت اجرای اجرای پیش از موعد در حقوق ایران و حقوق بین الملل

در این بخش، ضمانت اجرای ناشی از اجرای پیش از موعد قراردادهای خدمات الکترونیکی، با تمرکز بر مقایسه میان نظام حقوقی ایران و اسناد بین المللی و حقوق تطبیقی، بررسی می شود. هدف این بخش، یافتن پاسخ به این پرسش است که تا چه اندازه حقوق ایران در مواجهه با این پدیده، کارآمدی مشابه یا متفاوت با نظام های پیشرفته حقوقی دارد.

۴-۱- وضعیت حقوق ایران

حقوق ایران در خصوص «زمان اجرای تعهد» به صورت صریح در ماده ۲۱۹ قانون مدنی، اصل لزوم قراردادها را بیان داشته و ماده ۲۲۵ نیز عرف را در تعیین حدود تعهدات پذیرفته است. هر چند اجرای پیش از موعد به طور خاص در قوانین پیش بینی نشده؛ اما به استناد قواعد کلی، می توان گفت اگر اجرای زودرس موجب ورود ضرر به متعهدله شود، با استناد به قواعد مسئولیت مدنی (مواد ۱ و ۲ قانون مسئولیت مدنی) و اصل جبران خسارت، متعهد ممکن است مسئول شناخته شود (کاتوزیان، ۱۳۹۶، ص ۱۴۷). همچنین، اصل «اوفوا بالعقود» در فقه امامیه و بند ۶ ماده ۲۳۱ ق.م که مفاد قرارداد را برای طرفین الزام آور می داند، به صورت ضمنی اجرای تعهد در زمان مقرر را ضروری دانسته و تجاوز از آن (اعم از تأخیر یا تعجیل) بدون توافق، ناقض نظم قراردادی تلقی می شود.

۴-۲- مقایسه با اسناد بین المللی و حقوق تطبیقی

همان گونه که در بخش قبل اشاره شد، در اسناد بین المللی مانند اصول UNIDROIT و PECL، متعهدله اختیار رد اجرای پیش از موعد را دارد. این اصول ضمن آنکه از اصل وفای به عهد پیروی می کنند، به صورت انعطاف پذیر و با

لحاظ مصالح تجاری، امکان اجرای زودرس با رضایت طرف مقابل یا در صورت عرف تجاری را پیش‌بینی کرده‌اند (Bonell, 2016, p. 283; Lando & Beale, 2000, Art. 7:101).

در حقوق فرانسه و انگلستان، برخلاف ایران، به‌صراحت این موضوع مورد توجه بوده و قواعد مشخصی برای پذیرش یا رد اجرای زودرس و نیز مسئولیت متعهد در صورت ورود ضرر به سبب چنین اقدامی، پیش‌بینی شده است (Poole, 2016, p. 215; Ghestin et al., 2018, p. 533).

۴-۳- تحلیل کارآمدی نظام حقوقی ایران

نظام حقوقی ایران اگرچه در قالب اصول کلی توان پاسخ به مسئله اجرای پیش‌رس را دارد؛ اما فقدان مقررات مشخص و صریح، به‌ویژه در حوزه قراردادهای نوین و الکترونیکی، موجب ابهام و تفسیرهای متفاوت قضایی می‌شود. درحالی‌که در اسناد بین‌المللی، پذیرش اجرای پیش از موعد به‌عنوان یک وضعیت خاص با قواعد اختصاصی در نظر گرفته شده است، در حقوق ایران هنوز این پدیده ذیل کلیات و اصول عام تفسیر می‌گردد. ازاین‌رو، برای تقویت کارآمدی حقوق داخلی، می‌توان پیشنهاد داد که یا در قالب قانون تجارت الکترونیکی یا اصلاح قانون مدنی، مقررات ناظر به اجرای پیش‌رس و ضمانت اجراهای آن به‌صورت مشخص تدوین شود تا از اختلاف و تشتت در رویه‌های قضایی پیشگیری گردد.

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

پدیده اجرای پیش از موعد تعهدات در قراردادهای خدمات الکترونیکی، موضوعی نوظهور اما مهم در نظام‌های حقوقی معاصر است که به‌ویژه با گسترش تجارت دیجیتال، جایگاه ویژه‌ای یافته است. همان‌طور که در این مقاله تحلیل شد، اجرای زود هنگام تعهدات گرچه ممکن است در نگاه نخست نشانه‌ای از حسن نیت تلقی شود؛ اما در بسیاری موارد می‌تواند موجب اخلاف در تعادل قراردادی شده و حتی منافع متعهدله را با آسیب مواجه سازد؛ بنابراین، شناخت ضمانت اجراهای مترتب بر این وضعیت، برای حفظ منطق و عدالت قراردادی ضروری است. در نظام حقوقی ایران، با وجود آنکه اصل لزوم قرارداد و التزام به مفاد آن مورد پذیرش است؛ اما خلأ قانونی در زمینه صریحی برای اجرای پیش‌رس مشاهده می‌شود. قوانین مدنی و مسئولیت مدنی امکان‌هایی برای استنباط ضمانت اجراها فراهم کرده‌اند؛ اما نبود قاعده‌ای روشن، زمینه‌ساز تشتت آرا و عدم قطعیت در داوری‌های حقوقی است. در مقابل، اسناد بین‌المللی مانند اصول UNIDROIT و اصول حقوق قراردادهای اروپا (PECL) با صراحت بیشتری به این موضوع پرداخته و ضمن رعایت اصل وفای به عهد، اختیار رد اجرای زود هنگام را برای متعهدله پیش‌بینی کرده‌اند. همچنین، با توجه به عرف تجاری و اقتضائات انعطاف‌پذیر، سازوکارهایی برای ارزیابی مسئولیت متعهد در نظر گرفته شده است.

پیشنهادها

۱. تدوین مقررات صریح در خصوص اجرای پیش از موعد در قراردادهای خدمات الکترونیکی در قوانین داخلی، به‌ویژه در قالب اصلاح قانون تجارت الکترونیکی یا تدوین یک قانون خاص در این زمینه.
۲. الگوبرداری از اسناد بین‌المللی مانند UNIDROIT و PECL برای طراحی مدل بومی‌شده‌ای از قواعد ناظر به اجرای پیش‌رس و ضمانت اجراهای آن.
۳. افزایش آگاهی فعالان تجاری و تنظیم‌کنندگان قراردادهای درباره آثار احتمالی اجرای زود هنگام تعهدات و لزوم پیش‌بینی صریح آن در مفاد قرارداد.

۴. تحکیم نقش رویه قضایی در تفسیر اصول کلی و توسعه مفاهیم مبتنی بر انصاف، حسن نیت و تعادل قراردادی، تا زمان تصویب قوانین خاص.

منابع

- ابهری، حمید، و میری، حمید. (۱۳۹۱). پژوهشی تطبیقی پیرامون مسئولیت مدنی ارائه کنندگان خدمات اینترنتی با تأکید بر حقوق آمریکا و اتحادیه اروپا. فصلنامه پژوهش حقوق خصوصی، ۱(۱)، ۳۲-۵.
- اسکینی، ربیعا، و مهربخش، مهرداد. (۱۳۹۴). کسب و کارهای اینترنتی در آیین حقوق. فصلنامه مطالعات حقوق خصوصی، ۴۵(۳)، ۷۸-۹۸.
- انصاری، مهدی. (۱۳۹۸). حقوق قراردادها (جلد ۲). تهران: نشر سمت.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. (۱۳۹۱). الفارق. تهران: گنج دانش.
- حسنی پور فلاح، ملیحه. (۱۳۹۶). اصول حاکم بر ضمانت اجرا. دوفصلنامه کانون وکلای دادگستری گیلان (راه و کالت)، ۹(۱۷)، ۶۵-۸۸.
- خورسندیان، محمدعلی. (۱۳۸۳). تمایز مقاطعه کاری و بیع. مجله مدرس علوم انسانی، ۳۲، ۴۰-۲۱.
- خورسندیان، محمدعلی، و امیری، میلاد. (۱۳۹۷). مطالعه تطبیقی تعهدات طرفین قراردادهای خدمات در حقوق ایران و اروپا. مطالعات حقوق تطبیقی، ۹(۱)، ۱۱۱-۱۳۲.
- شعاریان، ابراهیم، و رحیمی، فرشاد. (۱۳۹۵). حقوق بیع بین المللی کالا در پرتو دکترین و رویه قضایی. تهران: شهر دانش.
- شهیدی، مهدی. (۱۳۸۵). تشکیل قراردادها و تعهدات. تهران: مجد.
- شهیدی، مهدی. (۱۳۸۶). اعلام اراده و نقش آن در حقوق مدنی ایران. تهران: انتشارات مجد.
- شهیدی، مهدی. (۱۴۰۰). ضمان قهری (مسئولیت مدنی). تهران: مجمع علمی و فرهنگی مجد.
- صفایی، حسین. (۱۴۰۱). حقوق مدنی ۵: قواعد عمومی قراردادها (تعهدات). تهران: نشر میزان.
- فیضی چکاب، غلام نبی، و عاکفی قاضیانی، وحید. (۱۴۰۱). ماهیت معاملات مربوط به محصولات دیجیتالی در حقوق ایران و آمریکا: رویکردی تطبیقی به فقه اسلامی و حقوق ایران. نشریه علمی مطالعات حقوق تطبیقی معاصر، ۱۳(۲۹)، ۱-۲۲.
- قاسم زاده، سیدمرتضی. (۱۳۸۵). اصول قراردادها و تعهدات. تهران: دادگستر.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۸۶). قواعد عمومی قراردادها (جلد ۴). تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۲). قواعد عمومی قراردادها (جلد ۲). تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۳). قواعد عمومی قراردادها (جلد ۲). تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر. (۱۳۹۹). قواعد عمومی قراردادها (جلد ۲). تهران: شرکت سهامی انتشار.
- Bonell, M. J. (2016). *An international restatement of contract law: The UNIDROIT principles of international commercial contracts* (4th ed.). Transnational Publishers.
- Ghestin, J., Jamin, C., & Billiau, M. (2018). *Traité de droit civil: Les effets du contrat*. LGDJ.
- Lando, O., & Beale, H. (2000). *Principles of European contract law: Parts I and II*. Kluwer Law International.
- Nicolades, P. (1989). *Liberalizing service trade: Services for success*. The Royal Institute of International Affairs, Routledge.
- Poole, J. (2016). *Textbook on contract law* (13th ed.). Oxford University Press.
- Schlechtriem, P., & Schwenzer, I. (2016). *Commentary on the UN convention on the international sale of goods (CISG)* (4th ed.). Oxford University Press.
- Schwenzer, I. (2016). *Commentary on the UN convention on the international sale of goods (CISG)*. Oxford University Press.
- UNIDROIT. (2016). *UNIDROIT principles of international commercial contracts*. International Institute for the Unification of Private Law. Retrieved from <https://www.unidroit.org/instruments/commercial-contracts/upicc>
- United Nations. (1980). *United Nations convention on contracts for the international sale of goods (CISG)*. Retrieved from https://uncitral.un.org/en/texts/salegoods/conventions/sale_of_goods

- Zimmermann, R. (1996). *The law of obligations: Roman foundations of the civilian tradition*. Oxford University Press.
- Zweigert, K., & Kötz, H. (1998). *An introduction to comparative law*. Oxford University Press.

استناد به این مقاله: وحیدنژاد، سعید. (۱۴۰۴). ضمانت اجراهای اجرای پیش از موعد قراردادهای خدمات الکترونیکی در حقوق ایران و تجارت بین‌الملل. فصلنامه تحقیقات نوین میان‌رشته‌ای حقوق، ۵(۲)، ۷۴-۸۶.

Modern Interdisciplinary Research in Law is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.